

„სახის“ როლი წარმატებულ ურთიერთობის ჩამოყალიბებაში

ეკატერინე ვაწაძე

ქუთაისის უნივერსიტეტი
e-mail: eka.vatsadze@unik.edu.ge
<https://doi.org/10.52340/lac>

„სახის“ ცნების და როლის გააზრებას უდიდესი მნიშვნელობა აქვს წარმატებული კომუნიკაციის დამყარების პროცესში. წარმატებული კომუნიკაცია კი წარმატებული ურთიერთობების ჩამოყალიბების და მიზნის მიღწევის საწინდარია. ტერმინი „სახე“ „რეპუტაციის“, „კარგი სახელის“ მნიშვნელობით პირველად 1876 წელს იყო გამოყენებული ინგლისურ ენაში, როგორც ჩინური ტერმინის 'diū liǎn' თარგმანი ფრაზაში „მზადებები, რომლის გამო ჩინეთმა სახე დაკარგა“ [ტომასი 1995:168]. იმ დროიდან „სახე“ ფართოდ გამოიყენება ისეთ ცნებებში, როგორებიცაა „სახის დაკარგვა“ (losing face) და „სახის შენარჩუნება“ (saving face).

კ. ბრაუნი და ს. ლევინსონი „სახეზე“ საუბრისას განიხილავენ „უარყოფით დადებით სახეს“, რომელთაგან პირველი მეგობრობის და ჰარმონიის სტრატეგიას წარმოადგენს და გამოიხატება თითოეული ადამიანის სურვილში, იყოს დადებითად შეფასებული სხვა ადამიანების მიერ, მეორე კი გულისხმობს ადამიანის სურვილს, მისი მოქმედება არ იყოს შეზღუდული სხვა ადამიანების მხრიდან. მაგრამ, როგორც „დადებით“, ისე „უარყოფით სახეს“ შეიძლება საშიშროება შეექმნას, რის შედეგადაც საქმე გვაქვს „სახის შელახვის აქტებთან“ [ბრაუნი, ლევინსონი 1987:60]. ასევე აღსანიშნავია, რომ თავის თეორიაში კ. ბრაუნი და ს. ლევინსონი განიხილავენ თავაზიანობას, როგორც „დადებითს“ და „უარყოფითს“. „დადებითი თავაზიანობის“ სტრატეგიები მიმართულია მსმენელის „დადებითი სახისადმი“ და გამოხატავენ სოლიდარობას, ახლო მეგობრულ ურთიერთობას და არაოფიციალურობას, ხოლო „უარყოფითი თავაზიანობის“ სტრატეგიები მსმენელის „უარყოფითი სახისადმი“ მიმართული და გამოიხატება თავშეკავებულობით, ოფიციალურობით და დისტანციით.

ამრიგად, სახის ცნების და მისი როლის გააზრებას წარმატებული კომუნიკაციისა და ურთიერთობებისთვის ძალიან დიდი მნიშვნელობა აქვს არა მხოლოდ ლინგვისტური, არამედ ექსტრა ლინგვისტური თვალსაზრისითაც.

საკვანძო სიტყვები: სახის ცნება, წარმატებული კომუნიკაცია

ცნობილი ამერიკელი მწერალი, პუბლიცისტი, მასწავლებელი და ფსიქოლოგი დეილ კარნეგი, რომელმაც ჩამოაყალიბა უკონფლიქტო და წარმატებული ურთიერ-ობის თეორია, თავის ერთ-ერთ წიგნში-„წარმატების ენა“- წერს: „ყოველთვის მიეცით ადამიანებს შესაძლებლობა შეინარჩუნონ საკუთარი სახე“ [კარნეგი 2017:195].

ინტერესი „სახის“ შენარჩუნებისადმი გაიზარდა არა მარტო ლინგვისტებისა და ენის ფილოსოფოსებისაგან, არამედ იმ ადამიანების მხრიდანაც, რომელთაც მეცნიერებასთან პროფესიული შეხება არ აქვთ. ამის მიზეზი ისაა, რომ კომუნიკა-ციური სისტემებისა და გლობალიზაციის პროცესების განვითარების შედეგად ადამი-ანებს ხშირად უხდებათ არა მარტო პირდაპირი, უშუალო კავშირის დამყარება სხვა ადამიანებთან, არამედ დისტანციურ ურთიერთობაში შესვლა (სოციალური ქსელით, ელექტრონული ფოსტით, ტელეფონით) ხშირად მათთვის სრულიად უცხო ადამიანებთან, რომლებიც ამავე დროს, შეიძლება განსხვავებულ კულტურას მიეკუთვნებოდ-ნენ. სახის ცნება და თავაზიანობის ნორმების დაცვა კი ამ პროცესში მნიშვნელოვანია.

თავაზიანობის, როგორც ლინგვისტური თეორიის განვითარებაში უდიდესი როლი მიუძღვით პ. ბრაუნს და ს. ლევინსონს [ბრაუნი, ლევინსონი 1987] და დღემდე მათი თავაზიანობის თეორია ყველაზე გავლენიან თეორიად მიიჩნევა. პ. ბრაუნი და ს. ლევინსონი თვლიან, რომ პ. გრაისის მაქსიმუმის დარღვევის მთავარი მიზეზი თავაზიანობაა, რომელშიც დიდი ყურადღება „სახეს“ (face) ექცევა [ibid.:61]. „სახე“ მათი თავაზიანობის თეორიის ცენტრალური ცნებაა და როგორც ავტორები აცხადებენ, „სახის“ ცნება მათ თეორიაში მომდინარეობს ე. გოფმანისაგან [გოფმანი 1967] და ინგლისური ფოლკლორული ტერმინისაგან, რომელიც აკავშირებს „სახეს“ ისეთ ცნებებთან როგორებიცაა: „იყო შერცხვენილი“, „დამცირებული“, ან სულაც „სახის დაკარგვასთან“. ავტორების მტკიცებით, ურთიერთობისას შეიძლება მოხდეს „სახის დაკარგვა“ ან მისი „შენარჩუნება“. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, ურთიერთობისას ფრთხილად უნდა მოვეკიდოთ ჩვენ მიერ წარმოთქმულ

თითოეულ სიტყვას და ჩადენილ მოქმედებას, რათა თავიდან ავირიდოთ „სახის შელახვა“. ე. გოფმანი „სახეს“ განმარტავს, როგორც დადებით სოციალურ ფასეულობას, რომელსაც ადამიანი ითხოვს საკუთარი თავისადმი სხვა ადამიანებთან ურთიერთობის დროს [ibid.: 5].

ტერმინი „სახე“ „რეპუტაციის“, „კარგი სახელის“ მნიშვნელობით პირველად 1876 წელს გამოიყენეს ინგლისურში, როგორც ჩინური ტერმინის 'diū liān'თარგმანი ფრაზაში „მზადებები, რომლის გამო ჩინეთმა სახე დაკარგა.“ [ტომასი 1995:168]. იმ დროიდან „სახე“ ფართოდ გამოიყენება ისეთ ცნებებში, როგორებიცაა „სახის დაკარგვა“ (loosing face) და „სახის შენარჩუნება“ (saving face). ამავე დროს, აღსანიშნავია რ. და ს. სკოლონების მოსაზრება „სახის“ წარმოშობაზე, სადაც ისინი აცხადებენ, რომ პირველად „სახის“ ცნება შემოთავაზებული იყო ჩინელი ანთროპოლოგის ჰუს მიერ 1944 წელს და ის აგებულია ღირსების ცნებაზე [სკოლონები 1997:34], თუმცა, ავტორების მტკიცებით, „სახე“, როგორც ტერმინი რამდენიმე საუკუნით ადრე გამოიყენებოდა ინგლისურ ენაში.

პ. ბრაუნი და ს. ლევინსონი „სახეზე“ საუბრისას განიხილავენ „უარყოფით და დადებით სახეს“, რომელთაგან პირველი მეგობრობის და ჰარმონიის სტრატეგიას წარმოადგენს და გამოიხატება თითოეული ადამიანის სურვილში, იყოს დადებითად შეფასებული სხვა ადამიანების მიერ, მეორე კი გულისხმობს ადამიანის სურვილს, მისი მოქმედება არ იყოს შეზღუდული სხვა ადამიანების მხრიდან. მაგრამ, როგორც „დადებით“, ისე „უარყოფით სახეს“ შეიძლება საშიშროება შეექმნას, რის შედეგადაც საქმე გვაქვს „სახის შელახვის აქტებთან“ [ბრაუნი, ლევინსონი 1987:60]. ასევე აღსანიშნავია, რომ თავის თეორიაში პ. ბრაუნი და ს. ლევინსონი განიხილავენ თავაზიანობას, როგორც „დადებითს“ და „უარყოფითს“. „დადებითი თავაზიანობის“ სტრატეგიები მიმართულია მსმენელის „დადებითი სახისადმი“ და გამოხატავენ სოლიდარობას, ახლო მეგობრულ ურთიერთობას და არაოფიციალურობას, ხოლო „უარყოფითი თავაზიანობის“ სტრატეგიები მსმენელის „უარყოფითი სახისადმი“ მიმართული და გამოიხატება თავშეკავებულობით, ოფიციალურობით და დისტანციით.

პ. ბრაუნისა და ს. ლევინსონის მოსაზრებით, თხოვნა, შეთავაზება და რჩევა საფრთხეს უქმნის მსმენელის „უარყოფით სახეს“, რადგან მოლაპარაკე ზეგავლენას ახდენს მსმენელზე, რათა მან შეასრულოს გარკვეული მოქმედება ან თავი შეიკავოს მისი შესრულებისაგან [ibid.:65]. ამავე დროს, ავტორთა აზრით, მადლობის გადახდა საფრთხეს უქმნის მოსაუბრის „უარყოფით სახეს“, რადგან თავდაპირველად ის შეიძლება მიჩნეულ იქნეს, როგორც

მოვალეობის აღიარება და ამით ის საკუთარ თავს (სახეს) იმცირებს. შეთავაზების მიღების შემთხვევაში კი მოსაუბრე აიძულებს საკუთარ თავს ვალი დააკისროს, რის გამოც ხდება მისი „უარყოფით სახის“ შელახვა. მობოდიშებები და კომპლიმენტების მიღება განიხილება, როგორც „სახის შელახვის აქტი“ მოლაპარაკის „დადებითი სახისადმი“, რადგან მობოდიშებისას მოლაპარაკე წუხს წინათ ჩადენილი „სახის შელახვის აქტის“ გამო და შედეგად, ის გარკვეულწილად ზიანს აყენებს საკუთარ „სახეს“. კომპლიმენტების მიღების შემთხვევაში მოლაპარაკემ შეიძლება ვალდებულად იგრძნოს თავი ამ კომპლიმენტებს უპასუხოს. პ. ბრაუნისა და ს. ლევინსონის მოსაზრებით, პრაქტიკულად ნებისმიერი ურთიერთობა ადამიანებს შორის შედგება ისეთი სამეტყველო აქტებისაგან, რომლებიც საფრთხეს უქმნიან მოსაუბრის ან მსმენელის „სახეს“, რის შედეგადაც პ. ბრაუნისა და ს. ლევინსონის მოსაზრებით, კომუნიკაცია წარმოადგენს „ფუნდამენტალურად საშიშ ანტაგონისტურ ქცევას“. ჩემი აზრით, სამეტყველო აქტების პ. ბრაუნისა და ს. ლევინსონისეული დაყოფა პირობითია. მიგვაჩნია, რომ თითოეული სამეტყველო აქტი უნდა იყოს განხილული მისი კონტექსტისა და კულტურული თავისებურებებიდან გამომდინარე. უნდა აღინიშნოს, რომ პ. ბრაუნისა და ს. ლევინსონის თავაზიანობის თეორიაში მოლაპარაკის „სახე“ თანდათან ქრება და მსმენელი ცენტრალურ ფიგურად გადაიქცევა, როგორც „სახის შელახვის აქტებისა“ და თავაზიანობის სტრატეგიების ობიექტი.

ამრიგად, სახის ცნების და მისი როლის გააზრებას წარმატებული კომუნიკაციისა და ურთიერთობებისთვის ძალიან დიდი მნიშვნელობა აქვს არა მხოლოდ ლინგვისტური, არამედ ექსტრა ლინგვისტური თვალსაზრისით.

ლიტერატურა:

1. ბრაუნი, ლევინსონი 1987 – Brown P., Levinson S. C. (1987). Politeness – Some Universals in Language Usage. Cambridge: Cambridge University Press.
2. გოფმანი 1967 – Goffman E. (1967). Interaction Ritual: Essays on face-to face behavior. New York: Garden city.
3. დეილ კარნეგი 2017. წარმატების ენა . გამომცემლობა გეო. თბილისი
4. სკოლონი, სკოლონი 1997 – Scollon R. and Scollon S.W.(1997). Intercultural Communication. A Discourse approach. Blackwell.

5. ტომასი 1995 – Thomas J. (1995). Meaning in Interaction. An Introduction to Pragmatics. London and New York: Longman

Ekaterine Vatsadze

Kutaisi University

The role of “face” in building a successful relationship

Abstract

Understanding the concept and role of ‘face’ is of great importance in the process of establishing successful communication. As for successful communication, it is a prerequisite for establishing successful relationship and achieving goals.

The term ‘face’ in the sense of ‘reputation’, ‘good name’ was first used in English language in 1876 as a translation of the Chinese term ‘diū liǎn’ in the phrase ‘preparations by which China lost face’ (Thomas, 1995:168). Since then, the word ‘face’ has been widely used in concepts such as ‘loosing face’ and ‘saving face’. Speaking about ‘face’, Brown and Levinson mention ‘Negative and Positive Face’. ‘Positive Face’ presents strategies of friendship and harmony and expresses a person’s wish to be positively assessed by other people. ‘Negative Face’ means a person’s wish not to be restricted by other people. However, both ‘positive face’ and ‘negative face’ may be in danger and consequently we have an act of damaging face (Brown, Levinson 1987:60). It is also worth noting that in his theory P. Brown and S. Levinson discuss politeness as ‘positive’ and ‘negative’. ‘Positive politeness’ strategies are directed to the ‘positive face’ of the listener and express solidarity, close friendship and informality, while ‘negative politeness’ strategies are directed to the ‘negative face’ of the listener and are expressed by restraint, formality and distance.

Thus, understanding the concept of face and its role for successful communication and relationships is of great importance not only from a linguistic, but also from an extra-linguistic point of view.

რეკენზენტი: პროფესორი მანანა ღარიბაშვილი

სამეცნიერო–რეფერირებადი ჟურნალი "ენა და კულტურა"
SCIENTIFIC PEER REVIEWED JOURNAL "LANGUAGE AND CULTURE"
2022

N28,